

جامعه و امتناع خود بودن

نقدی بر سخنان اخیر دکتر خدایاری درباره حجاب

دکتر ابوالفضل اقبالی

اخیراً دکتر خدایاری فرد استاد روانشناسی در شیراز اظهاراتی را علیه حجاب مطرح کرده اند که کلیپ آن در فضای مجازی منتشر گردید. یکی از نکاتی که ایشان مطرح کرده اند این است که افراد اعم از محجبه و بی حجاب با پوشش اختیاری دارند هویت حقیقی و اصیل خود را نمایش می دهند و این به نفع سلامت روان جامعه است. اما الزام به حجاب باعث اختلال در سلامت جامعه می گردد زیرا مانع خود بودن افراد می گردد. این یادداشت پاسخی به این سخن ایشان است. بحثی که ایشان مطرح نمودند گرتته برداری ناقصی از نظریه (تفرد) (Lindividuatio) کارل یونگ روانشناس معروف است که ناظر به تبیین مراحل رشد و کسب استقلال هویتی افراد است که از رهگذر ایجاد تعادل میان ویژگی های مثبت و منفی و نیروهای متضاد وجود خود فرد محقق میگردد.

نظریه تفرد یونگ به بیان ساده این است که فرد وقتی به استقلال هویتی دست می یابد که خود بودن خود را با تمام نیروها و ویژگی های متعارض وجود خودش بپذیرد. حال این سخن را با سخن دکتر خدایاری فرد مقایسه کنید!

دکتر خدایاری می گویند جامعه باید تفرد و خودبودن افراد را به رسمیت بشناسد در حالی که یک اصل بدیهی در زندگی اجتماعی وجود دارد و آن هم لزوم سازگاری افراد با قوانین و هنجارهای اجتماعی است. حتی اگر لازمه این سازگاری، عدول از برخی ترجیحات، خواسته ها و انتخابات فردی باشد. زیرا اساساً زندگی اجتماعی از رهگذر پوشش واقعتهای فرافردی همچون قانون، هنجار، اخلاق و بعنوان میانجی میان هویت های فردی افراد قابل تحقق است.

جامعه تا جایی که ممکن است تفرد و استقلال هویتی افراد را به رسمیت شناخته و تکرر وضعیت افراد را می پذیرد. اما قرار نیست دامنه این پذیرش به وجود تعارض میان فرد و دیگر افراد جامعه یا تزاخم میان وضعیت فرد و ساختارهای اجتماعی منجر گردد. اساساً تمدن و فرهنگ یعنی لجام زدن بر برخی تمنیات فردگرایانه! در حالیکه دکتر خدایاری برخلاف این اصل بدیهی دارد به جامعه و قانون توصیه به تمکین در مقابل خواهش های فرد می کند.

اگر بنا بر تمکین جامعه در برابر وضعیت های حقیقی افراد باشد، برای یک عده ای مقررات اداری، برای عده ای دیگر قوانین راهنمایی و رانندگی و برای برخی دیگر آیین نامه های آموزشیمانع تحقق فردیت و خود بودنشان می شود. در چنین وضعیتی که آقای دکتر خدایاری تجویز می کنند آیا اساسا امکان زندگی اجتماعی وجود دارد؟ این پرسش از دکتر خدایاری وقتی پیچیده تر می شود که متوجه تسلط رسانه ها و نفوذ آنها در انعطاف بخشی به وضعیت های متکثر انسانی در عصر امروز باشیم. ما امروز بیش از هر زمانی با پدیده (تفرد سیال) مواجه هستیم. هویت های فردی در عصر مدرن و پست مدرن تحولات پرشتابی را تجربه می کنند و سیالیت های بی سابقه ای را نسبت به جوامع پیشین دارند. تمکین جامعه در برابر چنین وضعیت متکثر و منعطفی یک نتیجه بیشتر ندارد و آن هم زوال جامعه و فرهنگ است.